

Zbiralec

Glasilo Združenja Zbirateljev Vojaških Insignij Slovenije

V tej številki:

Kumrovec - TITO

Čelada in čini SV

Priložnostni našitki

Priznanje Franjo Kluz

Oznake, uniforma ŠRO

JNA "primeran vojniki"

DDR oznaka za ranjence

Št. : 17

e-mail : zzvis@t-2.net

www.zdruzenje-insignij.si

ZBIRATELJI !!!

Naslov združenja je:
ZZVIS
 g. Martin Leskovar
 Cesta v Mestni log 40b, 1000 Ljubljana

Internetni naslov ZZVIS je:
www.zdruzenje-insignij.si

Elektronska pošta ZZVIS je:
zzvis@t-2.net

Davčna številka ZZVIS je :
26263955

Transakcijski račun ZZVIS je odprt na novo pri Poštni Banki Slovenija št. je :

90672-0000169520

Prosim vse zbiratelje, da pošiljajo čim več tem, ki so zanimive za delo zbirateljev, slik o raznih zbirkah in sejnih za objavo v naslednjem **ZBIRALCU št. 18**. Če je le možno, da pošljete prispevke, slike in ostalo na CD-ju ali na naš Email naslov zzvis@t-2.net zaradi lažje obdelave in poznejše objave v našem glasilu. **Vse, člane vljudno naprošamo, da plačajo članarino za leto 2010 čim prej. HVALA !!**

upravni odbor ZZVIS

Prosim za članke,
 sliko za
 prvo in zadnjo stran
 Zbiralca š. 18

(izide v NOV /DEC 2010)

Ureditev naslovne strani za to številko je zaslužen član ZZVIS-a iz Srbije **Milanović Nebojša**.

Email društva:

zzvis@t-2.net

Vojaška razlaga logotipa **IKOM ZAGREB**

I dem	Z bogom
K ući	A rmija
O vog	G ledaj
M jeseća	R emac
	E to
	B ukvica

KUMROVEC rojstni kraj Josipa Broza TITA

Letošnje zimske počitnice smo izkoristili za obisk Tuheljskih toplic na Hrvaškem. Te se nahajajo le nekaj kilometrov stran od **Kumrovc**a, rojstnega kraja Josipa Broza Tita. Seveda nismo mogli izpustiti ogled tega mesta, zato smo žrtvovali dopoldan kopanja v bazenih za ogled Starega sela v Kumrovcu.

V samem mestu se nahaja etnološki muzej na prostem, ki so ga poimenovali Staro selo. V njem je mogoče videti kar nekaj hiš, ohranjene v slogu iz poznega 19. stoletja, pokrite s slamo, v katerih so predstavljene razne obrti, ki so se izvajale v tistih časih. Največja znamenitost je prav zagotovo rojstna hiša **Josipa Broza Tita**, nekdanjega **predsednika** bivše **Jugoslavije**. Prav na samem vhodu v mesto se nahaja njegova hiša, pred njo pa je postavljen spomenik **maršalu**. Opremljena je idilično v starinskem slogu, s črno kuhinjo, belimi prtički, posebna soba pa je namenjena slikam in drugim spominov na Tita, kot zbiralca pa me najbolj navdušila maršalska uniforma. Ob obisku sva se z ženo vpisala tudi v spominsko knjigo, iz katere je bilo razvidno, da je ta kraj kljub vsemu še vedno obiskan, čeprav seveda veliko manj kot včasih.

Ogledali smo si tudi druge hiške v katerih so predstavljene različne obrti kot so kovaštvo, lončarstvo, tkalstvo, izdelovanje otroških igračk iz lesa, vinarstvo idr. Predmeti so originalno ohranjeni iz tistega časa in kraja in prav neverjetno je kako v živo je predstavljeno življenje 19. stoletja.

Kot otrok se spominjam množičnih obiskov **Kumrovc**a, še posebej na **Dan mladosti**, ko je bil tamkajšnja udeležba skorajda obvezna. Tisočere ljudi so se zbirali in proslavljali življenje slavnega **Josipa Broza**, a danes 30 let kasneje se zdi, kot da so tisti časi pozabljeni. Na nekdanje romarske čase spominja le še prazno parkirišče in par vpisov na dan v spominski knjigi, medtem ko je bil ta kraj včasih poln navdušene množice. Obujanje spominov se mi ne zdi slabo, saj vse to; stare ohranjene hiše Starega sela, že zdavnaj pozabljene obrti, ki so jih opravljali naši starši oziroma stari starši, pa tudi **Tito**, vse je del naše zgodovine, na katero ne smemo popolnoma pozabiti.

vhod v Komrovec

rojstna hiša Josipa Broza TITA

pred kipom bivšega predsednika

Titova Maršalska uniforma

kip TITA pred hišo v Kumrovcu

lončarska obrt v Komrovcu

vinška klet v Kumrovcu in predsednik ZZVIS-a

DRUŽE TITO EVO TEBI DARJA.
KOJA SAM JI OD SVOG SRECA DARJA.

izvezeni verz iz prtička v TITO-vi rojstni hiši

f o t o - R o b e r t L e s k o v a r - L E S I

Čelada Teritorialne obrambe republike Slovenije 1991

Foto; Jaka Klenovšek

Z razvojem nove Slovenske vojske je prišlo tudi do razvoja novih uniform in opreme. V članku predstavljena čelada je prva različica čelade **TO RS**; katero so po naročilu **RŠTO** izdelali leta 1991 v podjetju Veplas, enotam pa so bile dostavljene konec aprila istega leta.

Po izgledu se od kasnejših čelad **TO** in **SV** najbolj razlikuje po spodnjem robu, ki se od zadnje strani le na enem mestu rahlo in malo dvigne, od kasnejši čelad so tudi nekoliko težje, a precej slabše stopnje zaščite. Naročenih in izdelanih je bilo toliko čelad, kot je bilo predvideno število nabornikov **1. generacije v UC Pekre** in v **UC Ig; skupaj 300**. Čelade so bile z uporabe vzete že z koncem leta 1991 in nadomeščene z boljšo drugo različico (slika 3). ❖

Slika 2; uporaba čelad pri 1. generaciji (iz knjige TO RS J.J.Švajncer in internet)

Slika 3; druga različica čelade izdelana 1992

Literatura; VZZ št. 29/2007 Slovenska čelada iz leta 1991 *Avtor*; Franko Kukonja

Jakob Klenovšek

Čini iz blaga – Slovenske vojske

2. del (nadaljevanje iz Zbiralca št. 14)

Od napisanega prvega članka o činih SV, sta pretekli dve leti in v tem času je v mojo zbirko prišlo spet nekaj zanimivih činov, ne dvomim pa, da bom v prihodnosti dobil spet kakšne nove različice, mogoče celo toliko, da napišem tretji del članka.

Slika 1: Naprsni čin mornarice iz začetka 90ih; tak čin so lahko nosili tudi v drugih enotah, vsi upravičeni do nošenja mornariških činov; naslednji čin mi je v zbirko zaupal g. Brane Tušar, čin je neke vrste posebnej in se ne ve točno kje oz. na kakšni uniformi naj bi se ga nosilo zadaj nima klasičnega sistema za nošenje ampak je sešit kot celota...čin na beli podlagi je zanimiv zaradi tega, ker material ni navadno blago ali pa »velur«, lahko bi se reklo da je nekaj vmes; zadnji z slike pa je čin za puščajsko uniformo SV vezen z rjavo nitjo.

Slika 2: Naramni čini mornarice za nošenje na srajci; vojaški, podčastniški in častniški; takšni čini so trenutno v uporabi (prav tako naprsna in rokavni na naslednjih dveh slikah), a bo verjetno prišlo do njihove menjave.

Slika 3: Naprsna čina mornarice po obliki se ne razlikujeta od činov pehote; kot se vidi na sliki, razlika le v barvi podlage in vezenja, bež se uporablja na srajci, moder pa na jakni in vetrovki. (Slika in podatek: Dejan Tepež)

Slika 4: Čin mornarice za nošenje na rokavu suknjiča in zadnja različica činov za bojno uniformo; večji generalski, brez vezene roba, izdelan v Calmo d.o.o. po izdelavi podoben činom izdelanim v šiviljstvu Zupančič.

Slika 5: Set večjih brigadirskih činov; prvi je vezen na oker velur; niti pri listih in vencu svetleče, naslednji je vezen na snežno beli podlagi, svetlo moder; letalski čin, maskirni čin z črno vezen na zeleno podlago, predhodnik činov na maskirni podlagi in trenutno aktualen čin za službeno srajco na svetlo zeleni podlagi. ♦

Jakob Klenovšek

Novinec med spominskimi znaki

S tedni in meseci, ki kar prehitro tečejo, že pričenjamo pozabljati, da je Republika Slovenija v prvem polletju 2008 predsedovala Svetu Evropske unije. To je bil čas, ko je imela naša mlada država veliko odgovornost, pa tudi priložnost, da se svetu, predvsem Evropi, bolje predstavi. A o vsem tem je bilo veliko napisanega, še več povedanega. Naj izpostavim samo to, da je v celotnem projektu svojevrstno vlogo odigrala tudi Slovenska vojska in MORS ter še posebej nekateri pripadniki teh dveh institucij.

Pohval je bilo izrečeno veliko, na različne načine in na različnih nivojih. Ena izmed njih je nedvomno spominski znak, ki je bil izdelan v spomin na sodelovanje in dani prispevek k uspešno izvedeni nalogi.

Spominski znak, ki ima uradni naziv »**SPOMINSKI ZNAK PREDSEDOVANJE EU 2008**« je bil ustanovljen ob koncu predsedovanja, torej konec julija 2008. Ustanovil ga je minister za obrambo republike Slovenije, gospod Karl Erjavec, ki je tudi podpisnik spremljajoče listine znaka, z aktom o ustanovitvi št. 094-2/2008-197 z dne 2. 7. 2008.

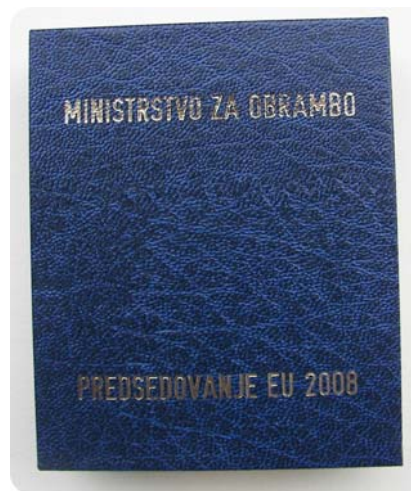

Znak ima standardno ščitasto obliko, tako kot večina po letu 1991 ustanovljenih bojnih in spominskih znakov in ima okvirne dimenzije 30 x 35mm. Osnovni motiv na beli podlagi je logotip slovenskega predsedovanja, ki se je pojavljal na vseh promocijskih materialih, darilih za tuje delegate kot tudi na priložnostnih zastavah. Na znaku tipično izstopa takoj prepoznavni lik Triglava. Ta »logo« je centralno umeščen in zaseda dobro polovico celotne ploskve. Nad znakom je vodoravno z zlatimi črkami izpisano: »**PREDSEDOVANJE EU 2008**«. Pod osnovnim motivom pa, dober milimeter od zlatega roba, je

napis: »**MINISTRSTVO ZA OBRAMBO**«. Celoten znak je prevlečen s prozorno umetno maso (poliestrski emajl). Zadaj je v zgornjem delu znaka prečna igla za pripenjanje, v spodnji tretjini pa je gravirana številka znaka (velikost številke je 4mm). Ni oznak proizvajalca.

Nadomestni trakec za znak je priložen znaku. Prav tako gre za standarden trakec dimenzij 33 x 11mm. Preko kovinske podlage je napeta bela tkanina, na kateri je centralno umeščena zlata miniatura ščita z reliefno odtisnjanim logom slovenskega predsedovanja v velikosti 7 x 8mm. Nadomestni trakec ima zadaj vdolana dva patenta za pripenjanje »**na metuljčka**«.

Znak in nadomestni trakec sta vstavljena v modro škatlo dimenzij 90 x 110 x 28. Škatla je sestavljena iz dna in pokrova enakih dimenzij (14mm), ki ju na zadnji strani spaja pregib iz tkanine in papirja, spredaj pa se zapenja z zaponko zlate barve. Na zunanji strani pokrova je z zlatimi črkami zgoraj napis: »**PREDSEDOVANJE EU 2008**«, spodaj pa »**PREDSEDOVANJE EU 2008**«. Velikost črk je 6mm. Na notranji strani pokrova, ki je prevlečen z belo imitacijo tkanine je v centru z zlatimi črkami izpisano ime in priimek prejemnika znaka). Znak in nadomestni trakec sta vdolana v podlogo modre barve, centralno, cca 25mm od zunanjih robov.

Listina

Listina je tiskana na boljšem hrapavem kartonu formata A4. Na listini so naslednji elementi, naštetih od zgoraj navzdol:

- ✱ grb RS
- ✱ napis »**REPUBLIKA SLOVENIJA MINISTRSTVO ZA OBRAMBO**«
- ✱ »logo« predsedovanja v zlatem tisku
- ✱ sledi tekst: »**podeljuje SPOMINSKI ZNAK PREDSEDOVANJA EU 2008**«
- ✱ ime in priimek prejemnika
- ✱ nadaljuje se tekst »**za sodelovanje pri izvedbi nalog Ministrstva za obrambo v okviru predsedovanja Republike Slovenije Svetu Evropske unije**«
- ✱ številka znaka
- ✱ julij 2008 levo in desno podpis ministra

Listina je vstavljena v uradno mapo MORS. Listine je natiskalo podjetje Heledis.

Vseh znakov je bilo izdelanih in oštevilčenih 1159 (kasneje še 9, skupno 1168) v podjetju DVZ Ponikve, od tega je bilo prejemnikov iz vrst SV 1006. Ostali znaki so bili podeljeni delavcem MORS in nekaterim zunanjim sodelavcem. Svečana podelitev je bila izvedena na zaključni slovesnosti v Kranju, na kateri je bil slavnostni govornik predsednik vlade RS, priložnostna zahvalna govora sta imela tudi minister za obrambo ter načelnik GŠSV (NGŠSV). Slednja sta bila tudi med prejemniki znakov, oba pa sta znake tudi vročala po posebnem protokolu. Poleg spominskih znakov je NGŠSV vročil najzaslužnejšim tudi visoka priznanja NGŠSV.

Znaki so bili torej podeljeni, čas pa teče naprej, pred vsemi prejemniki znakov so že nove naloge - nekateri so že nekaj tednov po zaključku odpotovali na operacije kriznega odzivanja na krizna žarišča. ❖

Celoten akt o ustanovitvi znaka ter odredba o podelitvi s seznamom prejemnikov je objavljena v reviji Slovenska vojska št. 15 (26. september 2008), kasneje je bil objavljen še dodatek z imeni še devetih prejemnikov

Brane Tušar

Redko priznanje LZJ, medalja – plaketa “Franjo Kluz”

avtor: Nenad Bjeloš-NEŠO

Tokrat predstavljam redko priznanje LZJ (Letalska Zveza Jugoslavije). Leta 1955 je bila pod imenom »**Franjo Kluz**«, kot najvišje priznanje LZJ, ustanovljena zlata medalja, ki se je dodeljevala članom letalske zveze za izredne rezultate na področju športne dejavnosti. Glede na to, da je imelo izgled oz. obliko odlikovanja – reda, je bilo to priznanje leta 1958 preimenovano v »**Zlato plaketo Franjo Kluz**«.

Priznanje se je dodeljevalo vsako koledarsko leto za športne rezultate, katere so člani dosegli v toku leta. Rezultati, ki so služili kot osnova za predlaganje, so morali biti najmanj nacionalni rekordi v določeni disciplini, kar pa ne pomeni, da je vsak rekord avtomatsko pomenil dodelitev priznanja. Doseženi rezultati so morali imeti tudi visoko mednarodno vrednost.

Medalja / plaketa se je dodeljevala na predlog

Glavnega odbora Letalske zveze Narodne Republike ali Sekretariata zveznega odbora LZJ in kongresa LZJ, ter seveda na podlagi doseženih izrednih rezultatov v vseh zvrsteh letalskih športov.

Medalja / plaketa »Franjo Kluz« je izdelana iz tombaka in je večkratno pozlačena in posrebrena. Oblikovana je kot pet kraka

zvezda z dvema dodanima koncentričnima srebrnima obročema, ki povezujeta krake zvezde zadaj za konicami zvezde. V centralnem medaljonu je reliefno prikazano poprsje prvega partizanskega pilota Franja Kluz s titovko na glavi.

Samo nekaj grobih podatkov o tem letalcu.

Franjo Kluz, prvi pilot NOV in PO Jugoslavije je bil **rojen leta 1912** v kraju Jošik, Bosanska Dubica.

Pilotsko usposabljanje (pilotažo) je zaključil kot podoficer Jugoslovanske vojske. Po kapitulaciji Jugoslavije je bil mobiliziran v letalstvo NDH. Maja 1942 je po direktivi KPJ preletel iz Banja Luke v osvobojeni Prijedor. Izvedel je več borbenih nalog. Bil je tudi v operativnem štabu za Bosansko krajino. Kasneje je bil poslan v Severno Afriko, kjer je bil postavljen za pomočnika poveljnika 1. lovske eskadrilje.

Leta 1944 je bil v okolici Omiša sestreljen. Pri tem je izgubil življenje. V operativnem dnevniku Prve letalske eskadrilje je o napadu na Omiš ostala zapisana tudi sledeča žalostna vest: »Ob napadu je bil izgubljen kapetan (stotnik) Kluz. Spremljevalci so videli, kako je poskušal izvleči letalo, pa so ga izgubili iz vida v senci gore...

Za podvige, dosežene v bojih proti okupatorju in domačih izdajalcev je bil Franjo

Kluz posmrtno odlikovan z redom narodnega heroja (18. maja 1948), redom partizanske zvezde in povišan v čin majorja Narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije.

Nadaljujmo z opisom priznanja. Izza prej opisanega glavnega motiva je v praznem delu z latinico izpisano »FRANJO KLUZ«. Celoten medaljon z opisano kompozicijo je ovit s stiliziranim obročem, ki predstavlja lovorov venec. Vse skupaj je centralno umeščeno v zvezdo tako, da so od te vidni samo njeni pozlačeni kraki ter s tem tvori celoten izgled medalje. Glede na to, da je zamišljena in izdelana kot red in nosi naziv medalja /plaketa ima samo eno plat – avers.

Revers je reliefen, predvsem zaradi obeh obročev, ki potekata za zvezdo. Na zunanjem delu gornjega zvezdinega kraka je zanka oz. spoj s tečajem, na katerega je pritrjena vertikalna igla, v spodnjem delu pa je na drugem obroču kljukica za utrjevanje igle. Slednje služi za pritrjevanje priznanja na obleko (na prsi).

Plaketa je vstavljena v svetlo modro škatlo štirioglate oblike, na kateri z zunanje strani ni nobenih napisov ali oznak. Znotraj škatlice je na pokrovu na beli svileni podlogi v dveh vrstah odtisnjena signatura proizvajalca »IKOM/ZAGREB«. Podloga je iz črne suknene (srbsko »čoja«, opomba TB) tkanine, v kateri je vdeleno ležišče za medaljo / plaketo.

Obravnavano priznanje ima premer 55mm. Nosi se na levi strani prsi ob vseh priložnostih, vendar po želji nosilca oz. prejemnika. Pravica do nošenja je neprenosljiva, prav tako se priznanje po Zakonu ne sme odtujiti. Prva priznanja so bila izdelana v letu 1956, do leta 1973 jih je bilo podeljeno skupno 176. Nadaljnjih podatkov o podelitvah v arhivih LZJ ni, kar napeljuje na sklepanje, da je bilo leto 1973 tudi zadnje leto podelitve, zapisano število pa skupno število vseh podeljenih priznanj. ♦

Članek s podobno vsebino je avtor objavil že v reviji Dinar (izdaja Srbsko numizmatično društvo) in sicer v št. 6 leta 1997.

Prevod TB

Ponovno nekaj priložnostnih našitkov...

Kot že nekaj let zapovrstjo, je tudi v letu 2008 Slovenska vojska (SV) sodelovala na mednarodni vaji **ELITE**. O tej vaji je bilo že precej napisanega tudi v reviji Zbiralec, zato tokrat ponovno samo na kratko o priložnostnem našitku s te vaje.

Oblika in dimenzije znake se v primerjavi z znaki, ki jih spremljamo že od leta 2003 naprej, niso spremenili. Črni krokar s strelo v levem krilu ponovno dominira, le da je precej večji, kot v preteklih letih. V desnem krilu se brani s ščitom z oznako zračne obrambe nemške vojske (**LwFüKdo**). Ozadje znaka je tokrat spremenjeno, od zgoraj navzdol si namreč sledijo nacionalne barve Zvezne republike Nemčije, gostiteljice vaje (črna, rdeča, rumena). Rumeni napis »**ELITE**« je na svetlo modri podlagi, kar daje vedeti, da je bistvo vaje še vedno vezano na zrak, na obrambo zračnega prostora, kot tudi zrak kot medij, skozi katerega se širijo različna elektromagnetna valovanja. Tudi obroba znaka je v modri barvi. V levem zgornjem delu znaka je velik napis »**2008**«, desno od njega pa običajni, manjši NATO znak. Nekaj podrobnosti o vaji, izvedeni v letu 2008 pa si lahko preberete v revijah Slovenska vojska št. 13 (22. 08. 2008) in Obramba (september 2008). Kot običajno je število teh našitkov v RS malo, zato sodi med redkejše.

Še en priložnostni našitek (pravilneje serija našitkov) za pripadnike Slovenske vojske je bil izdelan v letu 2008. Po obsegu je bila to manjša vaja, po številu udeležencev iz vrst SV pa bistveno večja od vaje **ELITE**. Gre za vajo »**VITEZOV ŠČIT**« ali »**KNIGHT SHIELD**«, kakor piše na našitku. Vaja, katere pretežni udeleženci so bili pripadniki 20. Motoriziranega bataljona (**MOTB**) iz Celja, je bila namreč načrtovana v Sloveniji, izvedena pa v Nemčiji. Poleg pripadnikov 20. **MOTB** so se vaje udeležili tudi pripadniki 18. **BJRKBO** in 670. **POVLOGB**, vsega skupaj 290 pripadnikov SV.

Vaja se je po načrtovalnem delu doma in obsežnem premiku v Nemčijo najprej izvajala na vadišču in strelišču Grafenwoer, drugi, obsežnejši del pa v ameriškem vadbenem centru Hohenfels – Center JRMC (Joint Multinational Readiness Center). Po zaključku zahtevnega, a uspešnega urjenja so se pripadniki dousposabljali še v RS, nakar so bili napoteni kot SIKON 18 na operacijo na Kosovo. Do danes so se že vsi vrnili, poleg njih pa tudi že pripadniki 19., 20. in 21. kontingenta.

In seveda še opis znaka oz. znakov te velike vaje. Znak je okrogel in ima premer 80mm. Našitek ni vezen, temveč tiskan na umetno, tkano podlogo. Znak je razdeljen v dve polji – centralni rumeni krog s premerom 49mm, tega pa obdaja zeleno polje, celoten našitek ima črno obrobo. Centralni motiv je srednjeveški »težki« vitez z velikim mečem in ščitom v levi roki. Vitez je kovinsko siv, na ščitu pa je nekoliko razpotegnjen

uradni znak enote – največ je bilo našitkov z znakom 20. MOTB, precej manj pa z znakoma obeh drugih enot, udeleženk vaje (18. BJRKBO in 670. POVLOGB). Obstajal naj bi tudi našitek z znakom poveljstva 1. BR, vendar ga jaz še nisem videl.

Ta motiv nekoliko sega iz rumenega v zeleno polje, na katerem je zgoraj napis: »KNIGHT SHIELD«, spodaj pa »JMRC-GERMANY – 2008«. Centralno, levo in desno, sta še dva manjša NATO znaka. Vsi znaki imajo našitega »mačka« za pripenjanje na uniformo.

Več o vaji v reviji Slovenska vojska št.11/08 (27. 06.2008).

In še eden znak ima letnico nastanka, bolje rečeno uporabe, v letu 2008. To je našitek **stalnega jedra skupine za podporo predsedovanja svetu EU**.

In še eden znak ima letnico nastanka, bolje rečeno uporabe, v letu 2008. To je našitek **stalnega jedra skupine za podporo predsedovanja svetu EU**.

V tem primeru ne gre za vajo, temveč za oznako začasne enote oz. delovne skupine, sestavljene iz posebej izbranih in usposobljenih pripadnikov SV, ki so predvsem organizacijsko in logistično podpirali prvo slovensko predsedovanje svetu EU v prvi polovici leta 2008. Skupina je bila s posebnim ukazom oblikovana že v letu 2007, ko je začela z intenzivnimi pripravami, ureditvijo operativnega centra, začasnih skladišč ter velikih šotorov za zaščito protokolarnih vozil. Pripravljenost te skupine kot tudi usposobljenost visokih častnikov SV, ki so bili namenjeni za spremstvo obrambnih ministrov na dveh neformalnih srečanjih obrambnih ministrov, je bila preverjana na posebni vaji še pred pričetkom predsedovanja.

Naloga je bila izjemno zahtevna, težav v pripravljalnem času kar ni hotelo zmanjkati. Ko pa se je predsedovanje začelo, je vse potekalo tako rekoč vrhunsko, kar so izrazili tudi številni tuji udeleženci dogodkov na najvišjih ravneh.

Pripadnikom te skupine, voznikom,

spremljevalcem in organizatorjem se je po zaključku predsedovanja zahvalil predsednik vlade RS, obrambni minister in NGŠSV, pa tudi številni drugi visoki predstavniki oblasti.

V času predsedovanja so pripadniki stalnega jedra te skupine nosili poseben znak – našitek, ki ga v nadaljevanju opisujem.

Ponovno gre za okroglo obliko in sicer za večji znak premera 99mm. Osnovna tkanina je olivno zelena. V centru dominira knežji kamen, osnova uradnega znaka Poveljstva za podporo (PP), s sedežem v Kranju. Temu poveljstvu je bila zaupana naloga izvedbe tega pomembnega projekta, zato uporaba znaka ne preseneča. Preko sivega knežjega kamna s črnimi konturami je pokončni meč v zlato rumeni barvi, celotno kompozicijo pa zaokrožuje venec lipovih listov, katerega na vrhu spaja znak SV. Nad to motiviko je zgoraj v dveh vrstah napis:

**»PRESEDOVANJE RS SVETU EU
EPDG PP SV«**

spodaj pa v eni vrsti **»01. 01. 2008 – 30. 06. 2008«** Tudi vsi napisi so v zlato rumeni barvi. Zunanji rob znaka je obšit dvojno – notranji rob je rumen, zunanji pa siv.

Ni mi znano, koliko znakov je bilo izvezenih, predvidevam pa (glede na število stalnih članov ekipe), da ni bilo preseženo število 100.

Pričakovati je, da se bo oz. se je že pojavil še kakšen »poseben« našitek ali znak, ki bo zaznamoval leto 2008. Ko ga skupaj odkrijemo, bo morda tudi kaj zapisano o njem. ♦

Brane Tušar

Oznake, uniforme in osnovna oprema vojakov in kadetov ŠRO pehote v obdobju 1955 – 1964

Samo nekaj dni po marčevskih demonstracijah, usmerjenih proti pristopu Kraljevine Jugoslavije k silam osi, potrjen s podpisom listine o pristopu dne 25. 3. 1941, je **Nemčija 6. aprila izvedla napad na Kraljevino Jugoslavijo**, s čimer se je požar druge svetovne vojne prenesel tudi na prostor nekdanje Jugoslavije. Takratna kraljevina, razdvojena zaradi strankarskih neskladij in brez prave politične enotnosti, katera se je prenesla tudi na samo vojaško vodstvo, se je soočila z do takrat nepoznano vojaško silo, ki je od vključno leta 1939 pod svojo oblast pokorila skoraj vse evropske države. Prav zato kraljevina ni uspela nuditi primernega odpora in po samo 12 dneh je bila vojaško poražena, ozemlje pa razdeljeno po principu interesnih con. Zelo kmalu, le nekaj mesecev po kapitulaciji, se je na prostoru Jugoslavije pričela vstaja jugoslovanskih narodov in pričelo se je snovanje narodnoosvobodilnega gibanja Jugoslavije, ki je že naslednje leto preraslo v narodnoosvobodilno vojsko (**NOV**) in postalo spoštovanja vredna vojaška sila, ki se je s svojimi akcijami uspešno postavljala po robu okupatorjem.

Osnovni prepoznavni znak pripadnikov **NOV** Jugoslavije je bila kapa »**titovka**« z rdečo peterokrako zvezdo, ki je vse do konca vojne ostala edinstveno obeležje oz. simbol vseh starešin in borcev. Uniforme niso bile za vse pripadnike enake, ampak so bile te predvsem kombinacije zaplenjenih nasprotnikovih uniform. Vzporedno z izgradnjo in krepitvijo vojske kot tudi z nastajanjem nove politične sredine za novo zakonodajno in politično oblast, upoštevajoč tudi dejstvo subordinacije v sistemu poveljevanja v enotah **NOV**, so bile v toku leta 1942 predpisane oznake nazivov (položajev), katere so se nosile na zgornjem delu levega rokava, kar je predstavljalo eno od bistvenih karakteristik enot **NOV** in **POJ** (partizanski odredi Jugoslavije). Z odredbo vrhovnega komandanta z dne 1. 5. 1943 so se oznake funkcij (nazivov) ukinile, uvedene pa so bile oznake činov, katere so se nosile na spodnji strani obeh rokavov. Že v drugem delu leta 1944, še bolj intenzivno pa v prvi polovici 1945, se je v mnogih osvobojenih mestih pričela proizvodnja prvih poenotnih uniform za potrebe **NOV**.

Po koncu vojne je v tedanji Jugoslovanski armadi še vedno prevladovala neenotnost oblačenja. Že leta 1946 pa je bila sprejeta prva **Uredba o oblačilih JA** (Uredba o odeći Jugoslovske armije), s katero je bil reguliran kroj, barva in deli uniform za vse tri zvrsti armade. Osnovna barva v kopenski vojski (**KOV**) je bila za vse pripadnike olivno siva (sivo maslinasta (boja) – **SMB**), največjo novost pa je predstavljala uvedba epolet za označevanje činov in barv obšivov za označevanje pripadnosti rodu ali službi. Bluza je bila zaprtega tipa s spuščnim ovratnikom.

Vzporedno z modernizacijo tehnike in oborožitve in upoštevajoč predvsem praktičnost oblačenja v terenskih pogojih, se je v **juliju 1953** ukinilo trde epolete in zaprte bluze, namesto te pa so bile uvedene odprte bluze s srajco in kravato ter mehki epoletami s čini za natikanje na ramena. Te in mnoge druge spremembe predpisov o uniformi in oznakah v takratni **JLA (Jugoslovanska armada se je 22. 12. 1951 preimenovala v Jugoslovansko ljudsko armado)** so bile regulirane s Pravilom o oblačilih JNA (Pravilo o odeći JNA), ki je stopilo v veljavo leta 1955. To pravilo je kljub številnim kasnejšim spremembam in dopolnilom postavilo temelj in končni izgled uniform, ki je praktično obveljal do razpada **SFRJ** v letu **1991**.

Kot je bilo že prej navedeno, z omenjenim pravilom je bilo regulirano, da častniki nosijo oznake činov na naramkah in sicer v materialu, iz kakršnega je izdelana bluza, medtem ko je bilo za vojake in podčastnike predpisano, da se čini nosijo na nadlakti levega rokava. Slednje je bilo z dopolnilom pravilnika 22. 4. 1963 spremenjeno tako, da so vojaki in podčastniki nosili čin na obeh rokavih.

To dopolnjeno pravilo je veljalo do leta 1964, ko je z novimi spremembami in dopolnili pravilnika iz leta 1955 uvedeno tudi za vojake in podčastnike enako nošenje činov, kot že prej za častnike.

Vsi predpisi, sprejeti s pravilnikom leta 1955, kot tudi vsi kasnejši popravki in dopolnila, so se nanašali tudi na vse kadete v vojaških šolah in akademijah, vključno s kandidati (gojenci) v šoli rezervnih vojaških oficirjev (ŠRO).

Obsežnejši uvod v tematiko je potreben, da bi bralci lažje razumeli in dojeli, da je v praksi s sprejemanjem novih pravil nemogoče v popolnosti uvesti vse novosti, ki so predpisane, kot posledica tega pa se pojavljajo določene različnosti in neskladja, ki se do dokončne uvedbe pravilnika kažejo skozi različnost v enotah, te pa se regulirajo z internimi akti poveljnikov enot v soglasju s povelji zaledne uprave, ki veljajo do porabe neperspektivne (stare) opreme ali delov le te.

Kot je bilo že izpostavljeno, z novim pravilnikom iz leta 1955 je izvzeta iz uporabe uniforma pripadnikov JA tipa M 46 ter uvedena nova, ki se je bistveno razlikovala od prejšnje. Vsak vojak ali gojenec Šole rezervnih oficirjev KOV je po nastopu služenja vojaškega roka (v/r) zadolžil poletno (vsakodnevno delovno oz. bojno in »izhodno« uniformo) ter enako ekvivalentna kompleta za zimski čas. Sestava kompletov:

1. **Bojna (uporablja se tudi izraz delovna) oz. uniforma za »vsak dan«**
 - a. poletna z opasačem, oprtniki, visokimi čevlji z gamašami ali škornji;
 - b. zimska z opasačem, oprtniki, visokimi čevlji z gamašami ali škornji ter vključujoč vojaški plašč (šinjel);
2. **»Izhodna« - boljša uniforma za svečanosti in izhod v mesto**
 - a. poletna z opasačem brez oprtnikov in z visokimi čevlji brez gamaš
 - b. zimska z opasačem brez oprtnikov in z visokimi čevlji brez gamaš, vključujoč vojaški plašč.

K delovni uniformi za postroj se je štelo tudi osebno oborožitev poleg zgoraj naštetih delov uniforme, po posebnem ukazu pa tudi čelado.

Čelada je bila obvezen del opreme ob izvajanju stražarske službe, ki je edina bojna naloga v miru, pa tudi pri izvajanju vaj z manevrskim strelivom ali brez njega ter pod posebnimi pogoji, če je tako ukazal poveljnik enote. Poleg čelade in osebne oborožitve se je, odvisno od teme usposabljanja, pa tudi na terenskih taborjenjih, lahko med opremo uvrstilo še malo lopatko, zaščitno masko, steklenico za pitje (čutaro), šotorsko krilo in nahrbtnik za osebno opremo. Stražarjem, poveljnikom straž in njihovim namestnikom ter razvodnikom straže je pripadal tudi bojni komplet ustreznega streliva za osebno oborožitev.

Poletna uniforma je bila izdelana iz debelejše tkanine v SMB barvi, sestavljena pa je bila iz kape »titovke« z rdečo peterokrako zvezdo, iz bluze in ravnih hlač. Pod blužo se je nosila srajca v SNB barvi brez ali z enim malim žepom na levi strani prsi ter z majhnim ovratnikom. Žep ni bil pokrit.

Zimska uniforma je bila enakega kroja in barve, vendar izdelana iz debelejšega sukna (čoje). V zimsko uniformo je spadal tudi plašč (šinjel). Na ohranjenih fotografijah je mogoče videti dve varianti

zimskih bluz z neznatnimi razlikami, ki se odražajo predvsem na poklopceih gornjih žepov na bluzi. Prvi model je imel še staro varianto poklopcev na »V«, kasnejši so bili ravni.

Kapa »titovka« je po kroju in obliki identična tradicionalni partizanski kapi iz obdobja po 1943, s čemer se je v **JA – JLA** zadržal ta edinstveni razpoznavni znak borcev **NOV**. Osnova kape je ovalna, preobrnjena navznoter in ima dva preklopa. Višina kape spredaj je znašala od 50 – 60mm, zadaj pa od 60 – 70mm, odvisno od velikosti (številke). Zimska kapa je bila spredaj zarezana, tako da so se lahko bočni preklopi spustili zaradi zaščite ušes pred mrazom.

Enotna oznaka vseh pripadnikov enot kopenske vojske je bila **rdeča peterokraka zvezda**.

Prvi model zvezde je bil izdelan s tehniko stiskane pločevine, prevlečene z rdečim polikromnim žganim emajlom, z zlato rumenimi robovi in z dvojno razcepko zadaj za nameščanje na kapo. Bile so različnih dimenzij in sicer so se te gibale od 23 x 23mm do 36 x 36mm in dolžino robov krakov od 8 do 14mm. Ta tip zvezd se je zadržal v uporabi nekje do sredine šestdesetih let, natančneje do leta 1964, čeprav se je že na prehodu šestega desetletja prejšnjega stoletja pričela proizvodnja drugega modela na podlagi tedaj veljavnih standardov o izdelavi oznak v oboroženih sil (**OS**) **FLRJ**.

Drugi model zvezd je po obliki in dimenzijah skoraj identičen prvemu, odstopanja so minimalna. Osnova je bila sedaj iz medenine, prevlečena pa je bila z žganim rdečim emajlom, robovi so bili zlato rumeni, zadaj pa je bila posebna matica za pripenjanje. Proizvodnja je bila zaupana priznanemu proizvajalcu **IKOM** iz Zagreba, katerega »logo« se pojavlja na vseh maticah za zvezde.

Zvezde za kape (šapke) aktivnih podčastnikov so bile izdelane v isti tehniki, le da so bile znatno večje.

Za pripadnike proletarskih enot **JLA** je bil v centru zvezde vdelan znak - srp in kladivo v istem materialu kot je sama zvezda, kar je predstavljalo posebno prepoznavnost oz. označbo pripadnosti elitnim enotam te zvrsti vojske. Na fotografijah iz obdobja 1955 – 64, pa tudi kasneje, je lepo videti vse te modele v uporabi.

Oznake činov

Vojaki, gojenci **ŠRO**, stažisti in aktivni podčastniki, so do leta 1963 nosili čine na levem rokavu, v letih 1963 in 1964 pa na obeh rokavih. Oznake činov so bile sestavljene iz našitka (galona), ki je vključeval pod pravim kotom našite svilene trakove širine 7mm. Za poddesetnike (razvodnike) in desetnike so bili trakovi rdeče barve in vrh je bil obrnjen navzgor, medtem ko so bili trakovi za

podčastnike rumene barve in sicer širine 7mm za čin vodnik do stari vodnik I. stopnje, oziroma z enim trakom širine 14mm in enim trakom širine 7mm za praporščake. Pri vseh podčastnikih je bil vrh (pregib) obrnjen navzdol. Aktivni podčastniki so na vsakodnevni uniformi nosili identične oznake činov, le da so bili ti izdelani iz traku zlato rumene barve.

Gojenci vojaških šol in stažisti ŠRO so na reverjih nosili kovinske prekrižane meče brez podloge kot tradicionalen znak šole rezervnih oficirjev, medtem ko aktivni častniki na bojnih uniformah niso nosili oznak rodu oz. službe.

Sistem označevanja činov teh kategorij pripadnikov JLA je bil sledeč:

1. vojaki in gojenci ŠRO:

- razvodnik
- desetnik (desetar)

2. Stažisti po zaključku ŠRO:

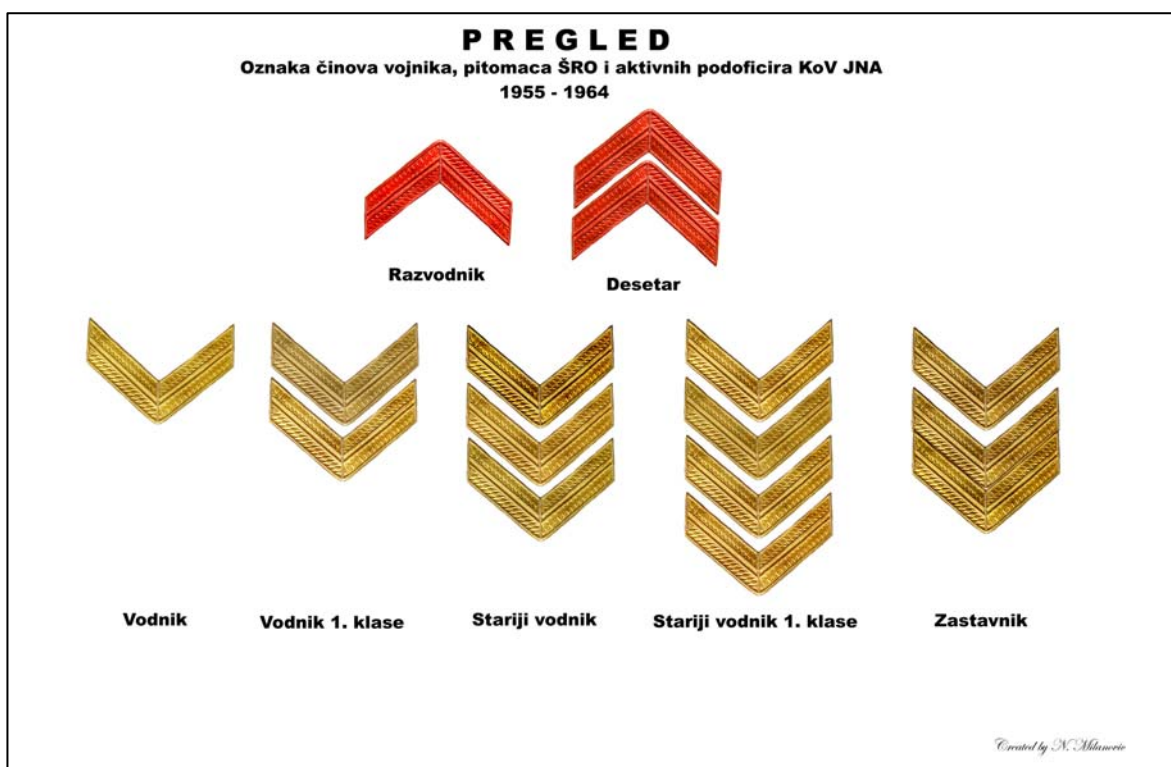
- vodnik – stažist

.....oznake za gojence in stažiste ŠRO (za na ovratnik)

3. Aktivni podčastniki:

- vodnik
- vodnik I. stopnje
- stari vodnik
- stari vodnik I. stopnje
- praporščak

Ko je govora o predpisani širini traku za izdelavo oznak činov je interesantno to, da je ob izdelavi oz. šivanju oznak prihajalo do odstopanj, kar je bilo vsekakor v nasprotju s predpisi, vendar se je toleriralo, prav tako kot dodajanje oznak rodu ali službe med kraki našitka (čina). Ta odstopanja od predpisov je mogoče videti na fotografijah iz tega časa pa tudi v osebnih dokumentih vojakov, kot so naprimer vojaške knjižice, katere so uradno overjene z žigom enote oz. vojne pošte, v kateri je vojak (ali stažist) služil vojaški rok.

fotografija neznanega pripadnika JLA

Bluza

Za razliko od bluže modela M 46, ki je imela imitacijo dveh prsnih žepov s poklopцем v »V« obliki, je imela nova bluza dva prsna žepa in dva spodnja žepa, vse našite in z ravnimi poklopci ter s prešitimi gubami po sredini. Gumbi za bluže so bili izdelani iz stiskane pločevine z vtisnjenim likom peterokrake zvezde na sredini. Po robovih so bili ojačani, v celoti pa pobarvani v SNB. Od spredaj se je bluza zapenjala s petimi gumbi s premerom 22mm, poklopci žepov so se zapenjali s po enim gumbom premera 18mm. Na enak način in z enakimi gumbi so se zapenjale naramke oz. epolete.

Sestavni del uniforme vsakega pripadnika JLA je bil **opasač z oprtniki**, ki je bil izdelan iz kvalitetnega usnja, imel je kovinsko sponko za zategovanje ter premične obročke (»gajke«) za obešanje opreme. Oprtniki za vojake in gojence ŠRO je bil prav tako izdelan iz usnja, imel je kovinske zaponke za nastavljanje po višini in obliko latinične črke Y. Glavni namen tega kosa opreme je bil preprečevanje zdrsavanja opasača pri gibanju na terenu. Oprtniki so bili obvezni del vsakodnevne (delovne) uniforme.

Hlače so bile ravne kroja in izdelane iz enakega materiala kot bluza. Na vsaki strani so imele en prečen žep.

Visoki čevlji (vojaki so jih poimenovali »cokule« - kar izvira iz italijanske besede »zoccolo« in dejansko pomeni cokla, pa tudi (vojaški) čevlji – predvsem slabšalno, opomba TB) so bile izdelane iz črnega usnja. Imele so debele podplate in pete. S prvotnimi predpisi je bilo regulirano, da je sprednji del podplatov zaščiten s polkrožnimi kovinskimi zaščitami, pete pa s podkvicami. V osrednjem, največjem oz. hodnem delu podplata so bili zabiti specialni žebli podkrovniki, ki so poleg zaščite podplata pred obrabo služili tudi za preprečevanje zdrsa in za učinkovitejše gibanje v terenskih pogojih. Kmalu pa je prišlo do menjave kovinskih zaščitnih delov z močno, globoko profilirano gumo, katera se je na usnjeni podplat pritrjevala s posebnimi medeninastimi maticami - najprej na peti, potem pa še na celotni hodni površini.

Prav tako so bile del vsakodnevne uniforme tudi **gamaše**. Osnovna vloga le teh je bila zaščitna, torej gamaše naj bi ščitile nogo, predvsem gleženj, pred poškodbami in to v vseh vremenskih pogojih. Gamaše so bile izdelane iz močnega impregniranega platna. Pritrjevale so se s pomočjo dveh nastavljivih usnjenih pasov in sicer na zunanji strani nog (na levi in desni). Z uvajanjem škornjev v opremo JLA so gamaše ostale kot obvezni del opreme samo še v planinskih enotah.

Kot je že bilo predstavljeno, se je vzporedno z razvojem in operativno uporabo visokih čevljev intenzivno delalo tudi na razvoju **vojaških škornjev**, ki so se spredaj zavezovali. Spodnji del je bil tako rekoč identičen sorodnim visokim čevljem in ta del je prestal enake spremembe, kot so bile prej opisane pri globokih čevljih. Zamenjava visokih čevljev za škornje je potekala postopoma, zato so škornje najprej razdelili starešinam, ki so bili prej opremljeni z visokimi ravnimi škornji brez vezalk, proti koncu leta 1964 pa so visoke čevlje povsem umaknili iz uporabe.

Do uvedbe prve povojne jugoslovanske **čelade M59**, ki je bila uradno predstavljena na prvomajski proslavi leta 1960, so enote JLA v operativni uporabi imele številne, predvsem zaplenjene čelade, med drugim stare čelade vojske Kraljevine Jugoslavije M34 »Čačak«, potem italijanske M36, pa vse do

nemških čelad vseh modelov (M 35, M 40, M 42, pa celo stare M 16). Vsekakor je med najinteresantnejšimi primerki čelad, ki jih je po vojni uporabljala JLA, posebej prirjena nemška čelada.

Predelava je bila izvedena na način, da so odrezali spodnji del čelade, nakar so jo ponovno barvali in dodali rdečo zvezdo, notranjost je v večini primerov ostala originalna, le podbradnik je bil včasih zamenjan, saj je ta še posebej izpostavljen drgnjenju. Tako predelane čelade so dobile uradni naziv »Ne 44«. Tu je pomembno izpostaviti, da večina zahodnih (iz zahodne Evrope, opomba TB) zbiralcev jugoslovansko čelado M 59 klasificira kot Ne 44, kar pa je povsem zgrešeno, sočasno pa se tudi prej omenjene odrezane nemške čelade pomotoma menja s predelanimi nemškimi padalskimi čeladami iz 2.svetovne vojne.

fotografija: Podčastniki JLA z nemškimi nepredelanimi čeladami (iz družinskega albuma gospoda Ljubomira Kokošara iz Zagreba)

Na splošno rečeno, osebna oprema vojaka opisovanega obdobja je bila svojevrstna kombinacija opreme različnih izvorov, deloma iz vojnega plena, deloma pa iz zavezniške pomoči, oboje z večjimi ali manjšimi popravki celotnih delov opreme ali zgolj njihovih detajlov. Karakterističen primer je zlozljiva vojaška lopatka (»ašovčič«) ameriške proizvodnje (firma US Wood), za katero so originalni platneni nosilec predelali na način, da je bil primeren za nošenje na usnjenem pasu. Ameriška vojska je namreč imela povsem drugačen pas in način pripenjanja oprema na njega, zaradi česar ni bilo nobene možnosti za pripenjanje na pas, ki je bil v uporabi v JLA. Kmalu je šel ta predelani nosilec izven uporabe, saj so

ga nadomestili s povsem novim, usnjanim, katere je izdelovala kraguljevška tovarna za namensko proizvodnjo, ki je nosila šifro »44«. Ta tovarna je bila pod staro Jugoslavijo imenovana z imenom »Sedlarna (sedlarnica)«.

Obvezen del osebne opreme je bila tudi plinska maska, kasneje poimenovana zaščitna maska. Prav tako je v opremo sodila posoda za vodo (čutara), potem jedilni pribor, šotorsko krilo in nahrbtnik za nošenje osebne in dodatne opreme.

Zaščitna maska M 52 je bila domače proizvodnje in se je po izdelavi veliko zgledovala po domači zaščitni maski F – 1 in M 27, ki je bila izdelana po čehoslovaški licenci. Imela je rebrasto cev in znatno večji filter. Maska se je nosila v posebni platneni impregnirani torbici, ki je znotraj imela pregrade za osebni pribor za dekontaminacijo ter zaščitno ogrinjalo (»kabanica«). Maska se je lahko uporabljala tudi brez cevi – z direktnim privijanjem filtra na masko.

Steklenica za vodo (čutara) je bila izdelana iz aluminija, bila je ovalne oblike in prekrita z grobim suknom, čigar osnovni namen je bil preprečevanje vplivov okolja na temperaturo vsebine steklenice. Zapirala se je s posebnim navojnim čepom, ki je bil prav tako izdelan iz aluminija, imel pa je še posebno gumeno tesnilo, ki je preprečevalo polivanje ali izhlapevanje. Čep je bil na čutaro pripet s posebno kovinsko verižico, katera je bila pritrjena na vrat steklenice s pomočjo posebnega prstana, na katerem je bil istočasno pritrjen tudi karabin, ki je služil za pripenjanje na opasač.

Jedilni pribor, popularno imenovan »porcija«, je bil izdelan po nemškem vzoru, precej pa je bilo v uporabi še zaplenjenih nemških porcij, katere so bile dodelane na način, da so menjali ročice, ki so služile za pritrjevanje pokrova na porcijo. Ta predelava je bila potrebna zaradi različnega predpisa o nošenju porcije – nemška vojska je nosila pribor na nahrbtniku, zato sta bili potrebni na ročici pokrova dve zanki, ena na delu ročice na pokrovu, a druga na spodnjem delu ročice (v bistvu je šlo za profiliran prerez), tako da se je lahko skozi njuno potegnilo usnjen jermen. Jugoslovanska vojska pa je po tedanjih predpisih o nošenju opreme nosila porcijo v nahrbtniku, zato sta bili nemški zanki povsem odveč. Porcija je bila izdelana iz aluminija in je bila prebarvana s sivo olivno barvo.

Nahrbtnik za hranjenje in nošenje opreme je bil izdelan iz impregniranega platna. Zgoraj je imel prekrivni del, v zgornjem delu pa še močnejšo vrv, ki je služila za zavezovanje nahrbtnika zgoraj, sočasno pa je ta tudi spajal zgornji del naramnic (jermenov) z nahrbtnikom. Na drugem delu jermenov so se nahajale kovinske kljukice, s pomočjo katerih sta se jermena spajala s spodnjim delom nahrbtnika. Na bokih nahrbtnika sta se nahajali po dve vrvi, ki sta služili za privezovanje **šotorskega krila**.

Osnovna oborožitev vsakega pripadnika JLA, še posebej za vojake, je bila **puška** repetirka domače proizvodnje, sistema mauser in uradnim nazivom M 48 v kalibru 7,9mm (8 x 57), kateri je pripadal tudi ustrezen bajonet in pribor za čiščenje in vzdrževanje. Poleg te puške je bila armada opremljena tudi s

številnimi drugimi puškami sistema mauser in istega kalibra, predvsem z nemškimi, čehoslovaškimi, poljskimi, pa tudi staro jugoslovanskimi (M 24). Vse navedene puške so bile po zaključku 2. svetovne vojne v domačih remontnih zavodih pregledane in obnovljene, vsaka pa je dobila tudi odgovarjajočo nomenklaturu in žige.

Po predpisanih standardih o proizvodnji in uporabi sredstev v **OS SFRJ** je vsako sredstvo posebnega pomena in tudi splošna oprema imela na sebi ustrezen žig oz. naziv proizvajalca, leto proizvodnje ter druge specifične oznake, ki so se nanašale na strelivo in eksplozivna sredstva. Tako je bil na bajonetu M 48 punciran žig »**PRODUZEČE 44**«, kar je pomenilo, da je bil bajonet izdelan v Kragujevcu, v zavodu za proizvodnjo sredstev za posebne namene oz. orožja. Na zaboju za puško M 48 se je prav tako znašla enaka oznaka in sicer na levi strani zaboja, na pokrovu zaboja pa je bil odtisnjen grb **FLRJ**, izpod katerega je bil izpisan model puške (v konkretnem primeru M 48). Primeri šifriranih in »odprtih«, nešifriranih žigov in napisov so podani v posebni preglednici.

Vsak pripadnik **OS FLRJ** oz. **SFRJ** je imel tudi osebne dokumente, katerih osnovni namen je bila identifikacija v času izvajanja redne vojaške službe, ter tudi kasneje, zaradi služenja v obvezni rezervi. Vojaki so kot osebni dokument dobili **vojaško knjižico**, kandidati v **ŠRO** pa »**Legitimacijo rezervnih in upokojenih oficirjev, generalov, admiralov in vojaških uslužbencev JNA**«. Tako prvim kot drugim je bila ob nastopu služenja v legitimacijo prilepljena fotografija, ki je bila potrjena (overjena) s pečatom vojna pošte, v kateri je pripadnik začel izvajati službo. Poleg tega je bil vpisan datum pričetka služenja vojaškega roka oz. druge službe. Neposredno pred odpustom je bil vpisan datum odpusta, pa tudi rod oz. služba, v kateri je nabornik (stažist) služil, ter seveda čin in morebitna napredovanja. Poseben pomen je imel vpis vojaško evidenčne dolžnosti (VED), ki je kot šifra jasno opredeljevala vrsto usposobljenosti. Po končanem osnovnem urjenju in prehodu v rezervno sestavo so se kasneje vpisovali vsi podatki o vojnih enotah, v katerih je pripadnik imel razpored vse do prekinitve vojaške obveznosti, ki je bila predpisana z zakonom.

Upoštevaajoč, da je bilo obdobje od leta 1955 do 1964 kot del zgodovine JLA zelo kompleksno, je cilj tega članka, da bralcu v najelementarnejši obliki nudi osnovne in strnjene informacije o tej tematiki. Poseben poudarek je namenoma dan sistemu oznak činov za častnike in podčastnike, kot tudi delom opreme in oborožitve, ki je bila v tem obdobju v operativni rabi. Ta članek je pravzaprav izvleček iz obširnejšega dela o razvoju, organizaciji in opremi borcev NOV, JA in JLA, vendar upam, da je kljub temu izpostavljenih dovolj koristnih informacij in podatkov za vsakega bralca.

Viri in literatura:

- Vojna enciklopedija, drugo izdanje, Beograd 1972, tom 4,
- Uputstvo o pakovanju i nošenju lične opreme u OS , Vojno izdavački zavod Beograd,
- Pravilo „Puška 7,9mm M.48“ - Državni sekretarijat za NO – Beograd 1968,
- Naoružanje kopnene vojske , VZ JNA „Vojno delo“ - 1963.
- Istorijski muzej Srbije – „Službeno odelo u Srbiji u 19. i 20. veku“ - Katalog izložbe, Beograd 2001.
- Branko Bogdanović- „Srpski Mauzer“ Beograd 2004.
- Janez Švajcner- „Uniforme“ - Muzej Novejše Zgodovine Celje, 1997.
- Kazivanja i svedočanstva bivših pripadnika OS SFRJ u periodu 1955-1964.

Vsi predmeti, ki so predstavljeni v članku, pripadajo zbirki avtorja, razen puške M 48, katero hrani gospod Svetlan Tomić, zbiralec iz Paraćina, kateremu se obenem zahvaljujem za pomoč. Prav tako se zahvaljujem Ljubomirju Kokošarju, zbiralcu iz Zagreba, ki je odstopil fotografijo svojega očeta in dovolil objavo le te. ❖

Nebojša Milanović, Paraćin
bokicollector@gmail.com

prevod TB

Značka "Primjeran vojak" JNA 1974 – 1991

Krunoslav Mikulan, Emil Smutni

Zaradi nenehnega dokazovanja in nagrajevanja najboljših vojakov v enotah, so skoraj vse vojske po svetu uvedle posebno oznako po 2. svetovni vojni.

Leta 1967 so za gojence Tehničnega šolskega centra JLA v Zagrebu uvedli značko „**Odličan pitomac TŠC**“, leta 1971 za potrebe vojne pošte Beograd uvedejo značko „**Najboljši vojak v vođu**“ in „**Najboljši vojak v četibateriji**“, vendar so bile omejene, saj se niso podeljevale v celotni vojski. Narejena je bila tudi značka „**Primeran vozač VP 2465**“ iz Jastrebarskega, vendar ni znano, kdaj točno so jo uvedli.

V koncu leta 1973 in začetku leta 1974 se je rodila zamisel o znački „**Primeran vojak**“, katera bi se podeljevala v vseh rodovih in službah takratne JLA. Avtor značke je bil **Borisav Stanojčić**, akademski slikar na dolžnosti načelnika galerije Doma JLA v Beogradu. Najprej je naredil skice posebnih značk za „vzornega letalca, mornarja in pripadnika kopenskih enot, vendar se je na koncu odločil za enotno značko¹.“

Pravilnik o znački „Primeran vojak“ je bil sprejet 10. 5. '74 in objavljen 10. 6. '74². Značko je lahko dobil vojak ali mornar po pretečenih sedmih mesecih v vojski in sicer:

- ☀ če je dosegel odličen uspeh v strokovno vojaškem usposabljanju ali na družabno-političnem usposabljanju;
- ☀ če je s svojim primerom vplival na motiviranje vojaškega kolektivnega duha ter zgleda vojaka v javnosti; znal je

dosledno izvrševati naloge in obveznosti;

- ☀ za zavestno skrb za orožje, tehniko, opremo in ostalo, kar jim je bilo dano na osebno ali kolektivno uporabo ter je bil drugim sovojakom v vzor;

- ☀ če se udeleževal in organiziral izvenvojaške aktivnosti;

- ☀ je vzor v širjenju bratstva in enotnosti med sovojaki;

- ☀ je vzor v vseh pogledih v svoji enoti.

O podelitvi značke je odločal poveljnik polka ali njemu enak, oziroma višji poveljnik, seveda na predlog poveljnika čete. Nosilec značke je imel pravico do 15 dnevnega nagradnega dopusta, njegova slika in osebni podatki pa so bili objavljeni na oglasni deski polka in so bili tam celo naslednje leto. Zraven značke se je podeljeval še certifikat in to pred celotnim postrojem, kateremu je pripadal vojak ali mornar. Značka se je nosila na sredini levega žepa srajce ali bluzona, a se je prestavila na sredino desnega žepa³, če se je na levi strani že nosila kakšna druga značka.

Nošnja značke na uniformi

Značka je bila ovalne oblike, obkrožena z lovorjevim vencem, v sredini njenega spodnjega dela pa je bila kratica „JLA“. V desnem delu značke je bil lik vojaka s čelado, v

levem delu pa državna zastava **SFRJ**, katero je v enem delu prekrival lik vojaka. Po pravilniku je imela značka premer 3cm, izdelana je bila iz železa, nato je bila posrebrena in patinirana. Zastava je bila iz steklenega emajla. Zadnji del je imel matico in vijak in seveda vgravirano številko.

Ker so to značko izdelovala tri podjetja, je prišlo do prav toliko različic:

Značka IKOM (levo) in značka Aura Celje (desno). Razlike na podbradnem pasu, čeladi, nosu, očeh in črke.

1. Značke izdelane v IKOM Zagreb so imele izdelano zastavo iz steklenega emaila točno tako, kot je po pravilniku. Dimenzije značke so bile 32 x 28mm.

2. Značke izdelane v Aurometalu v Subotici so imele zastavo pobarvano z lak barvo. Dimenzije značke so bile 33 x 29mm.

3. Značke izdelane v Aurei v Celju so imele izdelano zastavo v tehniki plastificiranega stekla⁴.

Zaradi dolgoletne proizvodnje so se pojavile manjše razlike v kalupih, barvi in načinu izdelave in s časom so opustili emajl, verjetno zaradi zmanjšanja stroškov.

¹ Naša vojska, str. 23/24, 22.12.1989., str. 17. B. Stanojčić je avtor velikega števila emblema in plaket JLA, kot oznak in činov uvedenih 1982 leta.

² Službeni vojni list, str. 10, 10. maj 1974., str. 347.

³ Navodilo o uporabi Pravilnika značke Primeran vojak, Politična uprava SSNO, Beograd, 1974., str. 14.

⁴ Bjeloš, Nenad: Nagrade i priznanja vojakom v JLA, Dinar, št.9., junij 1998, str. 48.

Glede na navodila pravilnika o znački „Primeran vojniki“, so vojakom in mornarjem izdelali tudi miniaturo značke, katera se je

po odsluženju vojaškega roka lahko nosila na civilni obleki. sicer 14 x 12mm ali pa 14,5 x 13mm.

Prva stran izkaznice »Primeran vojniki«

Izkaznica katera se je podeljevala z značko je vsebovala nekaj podatkov o nosilcu: VP, št. ukaza, datum, čin, priimek, očetovo ime, ime vojaka, podpis in žig vojne

Leta 1974 – 1976 se je dodeljevala po ena značka na 30 vojakov. Po navodilih so bila pošte. Izkaznica je imela trde platnice s prikazom značke na prvi strani v rdeči barvi.

poveljstva dolžna za vsakega prejemnika značke izdelati fotografijo v velikosti 9 x 12cm in z njegovimi osebnimi podatki, ter VP objaviti na oglasni deski poveljstva vojašnice, kjer je bila vse do odhoda vojaka iz vojske (in ne kot je po pravilniku eno leto).

Poveljstvo polka je za vsakega nosilca značke pisalo tudi na dom staršem in v njegovo podjetje (če je bil zaposlen). S tem dopisom so obvestili starše in podjetje, da je vojak (mornar) dobil značko »Primeran vojniki«, kot znak za izredne zasluge v JLA in da je v ponos svoji enoti, tako seveda tudi svojim staršem in podjetju v katerem je zaposlen.

Ta dopis je bil velikosti A4, imel je obliko povelja, okoli pa je bila

zvezdasta obroba v sivo olivni barvi, na vrhu je bila narisana značka z barvno zastavo, spodaj pa rdeči napis **PRIMERAN VOJNIK**. Na dnu je bilo vse overjeno z žigom VP, datumom, imenom in priimkom poveljnika polka ter njegov lastnoročni podpis.

Notranjost izkaznice »Primeran vojniki«

Značka se je lahko tudi odvzela. Postopek odvzeta značke je bil podoben kot pri postopku dodelitve. Odvzem je predlagal poveljnik čete pisno poveljniku polka. Odredba se je prebrala pred celim postrojem, kjer so vojaku značko tudi vzeli, prav tako pa se je z oglasne deske odmaknila njegova slika s podatki. ♦

prevod Martin L.

OZNAKA ZA RANJENCE

(nemško Verwundetenzeichen)

Slavoljub Petrović

ZGODOVINA

Oznaka za ranjence je ena od oznak, ki je bila dolgo časa v uporabi Nemške vojske. Ker je bila dolgo v uporabi, številni proizvajalci dajejo možnost zbirateljem za zanimive različne zbirke.

Ta oznaka je bila ustanovljena 3. marca 1918, v času 1. svetovne vojne, s strani carja Vilhelma II. Prvotno je bila namenjena za podelitev vojakom iz Pruske, od 11. marca istega leta pa so jo lahko dobili tudi vojaki iz Bavarske. Z ukazom, ki je bil izdan 8. junija 1918, pa so jih lahko dobili vojaki celotne nemške vojske in je imela tri stopnje.

Vojaki, ki so bili ranjeni:

- **1x ali 2x so dobili črno oznako,**
- **3x ali 4x so dobili srebrno,**
- **5x ali več ali za izgubo nekega uda, vida so prejeli zlato oznako.**

Kajzer je 24. junija 1918 ustanovil podobno oznako za mornarico, ki se je podeljevala pod istimi pogoji kot pehotna.

Dizajn oznake je uredil **Eduard Hanisch – Conce**, predstojnik katedre za ordene na državni fakulteti likovne umetnosti v Berlinu.

Oznake za oba rodova in v vseh stopnjah so izdelovali s prešanjem iz železa. Črne oznake so bile

pobarvane z vodoodporno barvo, druge dve stopnje pa so pobarvali s primerno barvo z elektro-kemičnim postopkom. Na samih oznakah ni logotipa proizvajalca. Na uniformo so se pripenjale z iglo, vendar se zelo redko dobi tudi kakšna s pripenjanjem s pomočjo matice.

Po priključitvi Avstrije 20. aprila 1939, z ukazom nemškega Ministrstva za notranje zadeve, so to oznako lahko prejeli vsi, ki so služili v Avstro-ogerski vojski in so bili ranjeni, seveda pa so morali imeti pisno dokazilo. V Nemčiji je bilo veliko zahtev za dodelitev te oznake, podeljevale pa so se vse do konca 1941 leta.

Dopisnik
Srbija
Dopisnik
Srbija
Dopisnik

Oznake, ki so se podelile za ranjence v 1. svetovni vojni, so bile podeljevane v petih skupinah, odvisno od oblike čelade, pentlje in mečev.

Po povratku nemške legije „**Kondor**“, katera je bila v državljanski vojni v Španiji 1936 – 1939 leta in je sodelovala na strani generala Franka k rušenju republike, je Adolf Hitler 22. maja 1939 ustanovil za njihove ranjence novo oznako. „Kot oznako za častni spomin teh nemških dobrovoljcev, ki so sodelovali v zatiranju boljševizma v Španski vojni za nezavistnost 1936 – 1939, kot pripadniki Legije **Kondor**“.

Enaka je oznaki iz 1. svetovne vojne samo, da je na čeladi kljukasti križ. Tudi te oznake so imele tri stopnje: črno, srebrno in zlato. Izdelovali so jih s pomočjo kovanja, vendar tudi na njih ni logotipa proizvajalca. Prijave za dodelitev te oznake so sprejemali do 31. decembra 1939 leta. Skupno so podelili **182 črnih in 1 srebrno oznako**.

Takoj po začetku operacije Weiss 1. oktobra 1939 so obnovili podeljevanje te oznake za ranjence. Zelo podobna je predhodni, razlika je v obliki čelade z drobnimi detajli, kot je balček na mečih, listov na vencu in ozadje.

Izdelovalcev te oznake je bilo 24, nekateri so na hrbtni strani odtisnili svoj logotip. Črni tip je bil v začetku izdelovan od mesinga kasneje pa iz železa.

Srebrni in zlati tip so izdelovali iz posrebrnega ali pozlačenega mesinga. V kasnejših letih vojne, od leta 1942, so jih izdelovali iz cinka, katerega so z elektro-kemičnim barvanjem dosegli primerno barvo. Vseeno je bilo iz katerega materiala je bila oznaka izdelana, saj je bila kvaliteta kovanja vedno zelo dobra. Hrbtna stran je vdolbljena in je negativ prve strani, ali pa je

ravna z logotipom proizvajalca, vendar logotipa ni v vseh primerih. Na uniformo se je pripenjal s pomočjo igle ali pa bolj redko z matico. Najdejo se tudi primerki na katerih je zrnasto ozadje izrezano.

Kriterij za dodelitev je ostal isti kot pri predhodnjih. V slučaju smrti so zlati znak prejeli domači umrlega vojaka. Nosilcu se je vpisalo v vse dokumente. Na uniformi se je na levi strani prs, pod vsemi drugimi odlikovanji, za nošenje na civilni obleki pa so izdelali tudi miniaturno varianto. Civilne osebe so miniaturo nosile na levem ovratniku obleke. Črni znak se je podelil v papirnati vrečki, srebrni in zlati pa v škatlici. V kasnejših letih vojne so se vsi trije znaki podeljevali v vrečki. Od leta 1943 so ta znak lahko prejeli tudi civili kateri so bili ranjeni v bombardiranjih. Od 24. septembra 1944 so znak lahko prejeli tudi tuji vojaki, ki so sodelovali z Nemško vojsko. Med kompletnim podeljevanjem tega znaka je bilo sprejeto veliko uredb in njihovih dopolnitev. Po nekaterih preračunih je bilo dodeljeno približno:

2.500.000 črnih

1.000.000 srebrnih

500.000 zlatih znakov.

Po neuspešnem atentatu na **Adolfa Hitlerja 20. junija 1944** je bil ustanovljen poseben znak za ranjence. Vsi poškodovani v tem neuspešnem atentatu so dobili to novo varianto, seveda tudi **Adolf Hitler**, kateri ga pa ni nikoli nosil. Tudi ta znak je imel tri stopnje: črno, srebrno in zlato; podeljenih je bilo **24 oznak** in sicer:

Wilhelm Keitel general, **Alfred Jodl** general, **Gunther Korten** general, **Walter Buhle** general, **Walter Warlimont** general, **Karl-Heinrich Bodenschatz** general, **Rudolf Schmudt** general, **Adolf Heusinger** general, **Hermann Fegelein** SS-grupenfirer, **Walter Schwerff** general, **Hans-Erich Voss** kontraadmiral, **Karl-**

Jesco von Puttkamer kontraadmiral, **Nicolaus von Below** polkovnik, **Heinz Brandt** polkovnik, **Heinz Assmann** pomorski kapetan, **Heins Waizenegger** podpolkovnik, **Heinrich Borgmann** podpolkovnik, **Ernst John von Freyand** major, **Herbert Buchs** major, **Otto Gunsche** SS-sturmfiirer, **Franz von Sonnleithner** svetovalec, **Heinrich Berger** tajnik, **Fritz-Ernst Hagen** zapisnikar, **Walter Hewel** državni sekretar.

OPIS ZNAKA

Oznaka ustanovljena 1918 leta
(Verwundetenabzeichen)

srebrna oznaka

črna, ažurirana oznaka

zlata, ažurirana oznaka na vijak

certifikat ob podelitvi oznake

Znak je ovalne oblike. Na robu je lovorov list, ki ima na spodnjem delu pentljo. Na sredini je čelada model M-15, za njem pa sta prekrížana dva meča. Notranjost pa je zrnata, bile pa so tudi izdelane brez tega zrnatega polja katere pa niso bile uradne.

Pripenjala se je s priponko ali vijakom. Dimenzije pa so bile 45 x 39mm z manjšimi odstopanji.

Mornariška oznaka za ranjene ustanovljena 1918
(Marineverwundetenabzeichen)

srebrna mornariška oznaka

Znak je ovalne oblike, okoli roba je mornariška veriga v sredini je sidro z prekrižanima mečema notranjost je zrnasto obdelano.

srebrna oznaka

raven hrbet srebrne oznake

zlata oznaka

Oznaka ustanovljena 22. 5 1939
(Verwundetenabzeichen für deutsche Freiwillige im spanischen Freiheitskampf)

bronasti znak legije Kondor, prednja i zadnja stran

Znak je ovalne oblike. Na robu je lovorov list ki ima na spodnjem delu pentljo, v zgornjem delu pa je pet pikic. V sredini oznake je čelada model M-15 v katerem je kljukasti križ, za čelado pa sta dva prekrižana meča. Med meči je zrnasto obdelano polje, v nekaterih primerkih je to polje izrezano; ažurirana oznaka.

Oznaka ustanovljena 1. 10 1939
(Verwundetenabzeichen)

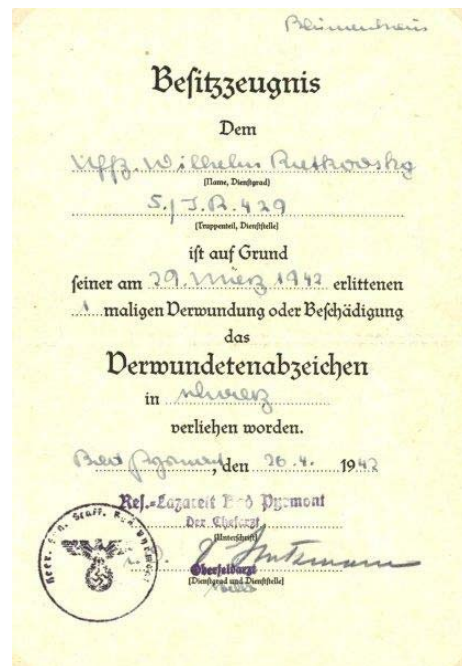
črna oznaka zadnja stran črne oznake

zlata oznaka u škatlji

vrečka za znak

certifikat ob podelitvi črnega znaka

Znak je ovalne oblike. Na robu je lovorov list ki ima na spodnjem delu pentljo na vrhu pa je nekoliko pikic. V sredini oznake je čelada model M-35 na katerem je kljukasti križ pod čelado pa dva prekrižana meča, polje oznake je zrnasto obdelano, igla za pritrditev je okrogla ali ploščata odvisno od proizvajalca, hrbtna stran je lahko ravna ali vdolbljena. Dimenzije 37 x 44mm z manjšimi odstopanji.

Oznaka 20. juli 1944.
(Verwundetenabzeichen 20 Juli 1944)

Oznaka se od predhodnje razlikuje po detajlih v dizajnu. Čelada je bližje robu oznake, meči so krajši, tako so pridobili prostor v katerega so vpisali datum **20. JULI 1944** pod katerim pa je še faksimile podpisa Hitlerja. ♦

prevod Nadja L.

PRIMERAN VOJNIK

POŠTOVANI RODITELJI,

VAŠ SIN FONGRAC IVICA

ZASLUŽENO JE DOBIO VISOKO VOJNIČKO PRIZNANJE — ZNAČKU »PRIMERAN VOJNIK« ZA ODLIČAN USPEH U VOJNOSTRUCNOJ OBUČI, IDEJNO-POLITIČKOM OBRAZOVANJU I VASPITANJU, PRIMERNO I SAVESNO IZVRŠAVANJE VOJNIČKIH DUŽNOSTI, USPEŠNO SPROVOĐENJE U ŽIVOT MERA BEZBEDNOSTI I SAMOZAŠTITE, MARLJIVO UČEŠĆE U VANNASTAVNIM AKTIVNOSTIMA, RAZVIJANJE DRUGARSTVA I JAČANJE BRATSTVA I JEDINSTVA U VOJNOM KOLEKTIVU.

POVODOM TOGA, IZRAŽAVAMO VAM, POSEBNO NAŠU ZAHVALNOST, ŠTO STE DOPRINELI VASPITANJU, DA NAŠE ORUŽANE SNAGE I SOCIJALISTIČKA SAMO-UPRAVNA ZAJEDNICA DOBIJE UZORNOG, SPOSODNOG I ODLUCNOG BRANIOCA NAŠE DOMOVINE.

22.12.1984. GODINE, PLESO

(DĀTUM I MESTO)

potpukovnik

Stojko Milenkovski

(POTPIS STAREŠINE)